

ŠVIETIMAS ŽINIŲ VISUOMENĖJE

Žinių visuomenės transdalykinė mokymo sandara

Arūnas Augustinaitis

Lietuvos teisės universiteto
 Žinių visuomenės valdymo instituto direktorius, docentas, daktaras
 Assoc. Prof., Director of Knowledge Society Management Institute,
 Law University of Lithuania
 Tel. 30752 71 45 36
 El. paštas:
 araugust@ltu.lt
 arunas.augustinaitis@kf.vu.lt

Pagrindinė problema – žinojimo poveikis mąstymo ir elgesio stiliui, kurį diktuoja vis labiau įsigalinti globalioji žinių aplinka. Spręsdamas žinių visuomenės žmogus remiasi visai kitokiu žinojimo būdu ir praktinio elgesio taisyklėmis, nei klasikinės žinių sistemos, kurios perimtos iš moderniosios tradicijos. Tokie žinojimo pokyčiai nulemti ne tik technologinių veiksnių dominavimo, bet ir pasikeitusios racionalizavimo logikos, kurią galima įvardyti kaip informacinį racionalumą.

Šiame straipsnyje aptariamas universitetinio mokymo paradigmos kismas, kreipiantis link kitokių žinojimo struktūrų įsigalėjimo ir kitokios žinių visuomenės profesionalumo sampratos. Pateikiama profesinio specializavimo ir generalizavimo santykio analizė, žinių visuomenės profesionalumo principai ir jų įgyvendinimo universitetiniame mokyme alternatyvos, multikultūriniai ir mokslinio žinojimo „poveikio jėgos“ aspektai. Siekiama pagrįsti žinių visuomenės mokymo dinaminį modelį, kurio pagrindas – komunikacijos ir informacijos probleminis kompleksas, įtraukiantis visuotinį kultūros kontekstą ir vertybių visumą, atitinkančią „life-wide education“ principą.

Kaip šiuolaikinio profesionalumo modelio metodinis aspektas nagrinėjama eksperimentinė tarpdalykinė magistrantūros studijų programa „Informacijos visuomenės studijos“.

Šiame straipsnyje aptariamas universitetinio mokymo paradigmos kismas, kreipiantis link kitokių žinojimo struktūrų įsigalėjimo ir kitokios žinių visuomenės profesionalumo sampratos. Tyrimas tęsia ir papildo autoriaus darbą, susijusį su postmoderniojo profesionalumo konceptualizavimu (Augustinaitis 1996a; 1996 b; 2001; 2002). Pagrindinė problema – žinojimo poveikis mąstymo ir elgesio stiliui, kurį diktuo-

ja vis labiau įsigalinti globalioji žinių aplinka. Spręsdamas žinių visuomenės žmogus remiasi visai kitokiu žinojimo būdu ir praktinio elgesio taisyklėmis nei klasikinės žinių sistemos, kurios paveldėtos iš moderniosios tradicijos.

Tokie žinojimo pokyčiai nulemti ne tik technologinių veiksnių dominavimo, bet ir pasikeitusios racionalizavimo logikos, kurią galima įvardyti kaip informacinį racionalumą. Tai reiškia apskritai

*kitokią savę ir pasaulio vertinimo paradigmą, o kartu ir kitokią pasaulėjautą, kitokį požiūrio formavimo būdą. Kartu keičiasi ir profesinės savi-vokos, tapatumo ypatumai bei sandara. **Pagrindinė tendencija – daugumos profesijų slinktis link postmoderniojo profesionalumo modelio, didėjant tarpdalykiškumo, įvairialypumo bei žinojimo įprasminimo veiksnių įtakai.** Tai gana sudėtingi, nevienareikšmiai ir net prieštaringi procesai, kuriuos lemia vis didėjantis profesionalumo kompleksiskumas ir sisteminės specializacijos vaidmens menkėjimas.*

Profesionalumo sandaros slinkty

Pasikeičia ne tik *vidinė profesionalumo struktūra*, bet ir pats *profesionalumo apibrėžimas*; jis vis labiau tolsta nuo tradicinio savo pamato – specialybių ir įgauna kintančios tarpdalykinės įvairovės universalumo ypatumų. Atsiranda visiškai *kitokia naujųjų specialybių, kurias taip galima vadinti tik labai sąlygiškai, nomenklatura*. Jos paprastai nepriklauso klasikinėms profesinėms grupėms ar šeimoms, iš esmės atitinkančioms moderniojo mokslo sistemą, o tik kildina save iš vienos jų. Pavyzdžiui, ką reiškia tokios profesijos kaip socialinis darbas, marketingas, žurnalistika ar bibliotekininkystė? Pavyzdžiui, socialinis darbas tradicine prasme visada buvo suprantamas kaip medicininio, teisinio, psichologinio, etinio ar net religinio žinojimo kompleksas ar net samplaika. Socialinis darbas, kaip profesinė kategorija, įgyja visuotinumą stiprėjant universaliojo vadybiškumo ir paslaugiškumo ašiai: dabar ši profesija traktuojama kaip paslaugų ar vadybos atmaina ir vis dažniau siejama su viešuoju administravimu, ypač savivaldos ar bendruomenės lygiu. Panašiai ir marketingas formuojasi ekonomikos, vadybos, paslaugų, psichologijos, sociologijos, komunikacijos ir informacijos įtampų lauke. Žurnalistika, kuri kažkada buvo skiriama humanitariškai filologinei tradicijai, įskaitmenintoje visuomenėje prade-

da atlikti vadybines, politines, ideologines ir net kultūrinės funkcijas, o bibliotekininkystė besiplečiant žinių visuomenei išvirsta į visa nusakančią metaforą „pasaulis kaip biblioteka“. Informaciniame pasaulyje visuomenės problemos „priartėja“ ir net susilieja su bendromis ekonomikos, kultūros, politikos, etikos problemomis. Todėl *socialinis pažinimas iš teorinio virsta metodiniu ir net praktiniu*. Organizacinių ir vadybinių bruožų įgauna ir psichologija, krypstanti į interakcijų ir organizacinio elgesio vadybines traktuotes.

Sykiu reikėtų konstatuoti klasikinio profesionalumo krizę ir vis stipriau *besireiškiančią profesinio identiteto problemą ar profesinio tapatumo stygių*. Jo ieškojimas ar atkūrimas tradiciniu pavidalu tampa neaktualus ir neturėtų kelti praktinių rūpesčių, kadangi kuriasi naujos profesinio tapatumo normos, įteisinančios postmoderniąją dvasią ir pasaulėjautą, kuri nutraukia ryšį su modernybe ir jos specialybinių dominavimu ir vis labiau teigia *prieštarumą, daugiaprasmiškumą, difuziškumą, pliuralizmą, holizmą, komunikacinių ir technologinių sąveikų persiklojimą, net tam tikrą neapibrėžtumą ir „miglotumą“*, kurio priežastys – subjektyvios faktų ir reiškinų traktuotės, asmeniškumai. Todėl pagrindinė mokslinė problema – naujojo profesionalumo paradigmos pagrindimas ir formavimas.

Tačiau vis labiau ryškėjantis beformis, beribis, nuolat besikaitaliojantis ir amorfiškas profesionalumo modelis anaipol nereiškia, kad negalioja tam tikros taisyklės, nuo kurių vis labiau priklauso šiuolaikinio profesinio identiteto pavidalai. Jų ašį sudaro tam tikri bendrieji principai, kurie nulemia vienų ar kitų tendencijų ir principų vyravimą profesinės veiklos ir profesionalumo sandaroje. Tai jau ne kartą pabrėžti *vadybiškumo, kompleksiško, paslaugiškumo ir viešybės principai*. Jų nereikėtų atskirai aptarinėti, o tik metaforiškai perkelti galiojimo įteisinimą į praktinio mąstymo lygmenį. Šiuo požiū-

riu vadybiškumas sietinas su karjeros galimybėmis ir vadovavimo profesinėmis charakteristikomis. Kompleksiškumas asocijuojamas su ryšiais ir bendravimu, aplinkos įvaldymu. Paslaugiškumą išreiškia gyvenimiškoji nuostata „Viskas pasaulyje yra perkama ir parduodama“ arba „Šiuo metu viskas yra marketingas“. Panašiai yra ir su viešybe: „Šiandienis pasaulis yra įvaizdžio pasaulis“ arba „Įvaizdis yra viskas“.

Profesionalumo imanentinis ribojimas reiškiamas ne tik šiais principais, bet ir atitinkamais kriterijais, kurie labiau nusako kokybinius santykius ir remiasi žinojimo bei kompetencijos ypatumais: žinojimo *integravimo ir organizavimo, generalizavimo intensyvumo bei technologinio kriterijais*. Jie yra vyraujantys, nors būtų galima išskirti dar ir papildomų kokybinių kriterijų, pavyzdžiui, patirties kaupimą, įgūdžių universalumą ir pan.

Labai svarbi šiuolaikinio profesionalumo ypatybė yra *dinamiškumas*. Dinamiškumas suponuoja visus minėtus kokybinius kriterijus. Taip pat jis erdvėlaikiškai nusako vertikalios ir horizontaliosios profesinės kompetencijos ryšius, kurie žinojimo terpėje socialiniu aspektu įvardijami kaip *life-long learning* ir *life-wide learning* tendencijos.

Specializacijos ir generalizacijos santykis

Aptartieji postmoderniojo profesionalumo formavimosi ypatumai akivaizdžiai rodo „naujojo“ ir tradicinio profesionalumo sampratų konfliktą, kuris iš esmės yra specialybės ir specializacijos klausimas. Sveikas protas neleidžia suvokti universaliosios kompetencijos be šių dviejų profesionalumo kategorijų. Tiesiog neįmanoma įsivaizduoti profesionalo be itin nuodugnių tam tikros specializuotos srities žinių. Tai yra vadinamasis *generalizacijos ir specializacijos santykio klausimas*, nuo kurio traktuotės ir praktinio taikymo priklauso konkurentiškumas pro-

fesinėje rinkoje globaliu mastu. Šis klausimas suponuoja daugybę kitų, tokių kaip švietimo ir mokslo politika, darbo rinkos struktūra, valstybės strategija ir konkurencinės galimybės, mokytojų rinkos būklė ir kt., o juos reikia aptarti atskirai.

Vienas iš bandymų apibrėžti generalizmo postmoderniąją būklę yra H. Kleve „dvigubo generalizmo“ koncepcija, kurią jis kaip metodologiją taiko socialinio darbo profesiogramai. Tačiau pagrindiniai teiginiai iš esmės tinka ir daugumai naujai besirandančių šiuolaikinių tarpdalykinių profesijų, kadangi socialinis darbas yra tipiškas postmoderniojo profesionalumo atvejis. Profesijos visuotinumą (*Ganzheitlichkeit*) arba profesinę „kompetencijų sklaidą“ (*diffuse Allzustaendigkeit*) jis apibūdina dviem – universaliojo ir specializuotojo – generalizmo aspektais. Universalusis generalizmas suprantamas kaip tarpinė padėtis visuomenėje, kai profesija gali atstovauti kiekvieno šio visuomenės aspekto kompetencijai. Kiekvienu atveju profesijos „objektu“ (specialybe) tampa ta visuomeninė problema, kuri labiausiai tematizuojama ir aktuali žmogaus gyvenime. Tai vadinama funkciniu sisteminiu išskirtinumu, kuris įgauna prasmę išskiriant asmenį iš ūkio, kultūros, politikos, teisės, švietimo sistemų ir socioekonominių išteklių, tokių kaip pinigai ar valdžia. Tokiu požiūriu profesija tampa tarpininkaujanti institucija tarp žmogaus aplinkų (*Lebenswelten*) ir visuomeninių funkcinių sistemų, tarp funkcinių sistemų ir kitų profesijų.

Šiuo atveju universalumas, kaip įprasta manyti, nereiškia paviršutiniškumo. Tai greičiau reaktyvumo ir dinamiškumo kategorija, įtraukianti subjektyvacijos ir suasmeninimo aspektus. Universalusis generalizmas apibrėžia profesinės veiklos lauką, o specializuotasis generalizmas – profesinę veiklą, kuri atskleidžia ir išryškina asmenybės ir visuomeninių sistemų sąveikas bei darbuotojo ir kliento santykius, o tai galima kvalifikuoti kaip jau aptartos paslaugišku-

mo tendencijos raišką (Kleve H., 2001, 22–23). Autoriaus nuomone, šį reiškinį reikėtų apibūdinti ne kaip *tarpdalykiškumą, o kaip transdalykiškumą*.

Toks generalizacijos procesų traktavimas aiškintinas šiuolaikinio žinojimo sąvokomis, kai bet kuris žmogaus santykis ar elgesys gamtos, daiktų ar ekonominių duotybių atžvilgiu sykiu implikuoja ir informacinį / komunikacinį santykį, kai informacijos visuomenės profesinės kompetencijos integruojantis pagrindas yra informacijos ir komunikacijos problematika. Tai išreiškiama kaip individualizuotų profesinės kompetencijos sričių kūrimas, žinių erdvėje atsiskleidžiantis kaip unikali (esminė) profesinė kompetencija. Sykiu tai pasireiškia kaip procesas, kurį galima vadinti kintančios profesinės kompetencijos dominantės mechanizmu. *Informacinė ir komunikacinė kompetencija tampa generalizmo pagrindu* ir į objektyvųjį (modernųjį) žinojimą implikuoja vis daugiau žinojimo organizavimo, komunikacijos ir vadybos žinių, patirties ir kūrybiškumo.

Profesinio generalizavimo įtaka

Praktiniu aspektu generalizavimas išreiškimas vadinamuoju *life-wide education* požiūriu. Ši koncepcija reiškia, kad formalusis mokymas vis labiau papildomas neformalioju. Tai reiškia individualų profesinį rengimą atsižvelgiant į požiūrius, vertybes, įgūdžius ir žinias, kurias suteikia kasdienis patyrimas, bendravimas šeimoje, draugų ir bendraamžių grupėse, žiniasklaidos ir aplinkos įtaka. Pabrėžtina, kad ši įtaka yra ne savaiminė, o specialiai organizuojama kaip profesinio rengimo dalis. *Life-wide education* priemonės derinamos su asmenybės branda ir ypatumais, lanksčiai diegiamos į mokymo programas, į grupes, akcentuojant komunikacijos klausimus, didinant dalyvavimo ir pažinimo veiksmingumą. Tai vadinamasis horizontalus mokymo lygmuo, apimantis tam tikrą teritori-

ją, bendruomenę, mokyklų, universitetų tarpusavio ryšius, grupių sąveikas ir tarptautinį bei multikultūrinį bendravimą (Background Paper Seminar..., 2001).

Šis generalizavimo būdas labai veiksmingas ir atitinka jau aptartus postmoderniojo profesionalumo struktūrinius ypatumus bei principus. Pavyzdžiui, vadybiškumas yra skatinamas kaupiant lyderystės patirtį, formuojant individualų santykį su aplinka, t. y. tokias savybes, kurios tiesiog eliminuojamos iš tradicinio profesinio rengimo modelio. Ne mažiau svarbus dalykas yra meniškumo bei kūrybiškumo raiškos. Jos yra labai svarbios profesinės pasaulėžiūros dalys. Vadybiniu požiūriu tai patvirtina *kultūros ir ekonomikos konvergenciją* naujosios ekonomikos archetipe. Kultūra įgyja žinojimo pavidalus, kurie išreiškia pridėtinės vertės didėjimo reikmę ir atsispindi madingiausioje teorinėje atmainoje, modeliuojančioje žinių ekonomiką kaip *U-business/commerce (ubiquitous commerce / business* – „visur esantis verslas“), o ją atitinkančią vadybos koncepciją – kaip vertybių arba išminties vadybą (*Wisdom Management*).

Reikėtų ypač pabrėžti šių tendencijų gyvybingumą ir didžiulius plėtros tempus. Kadaisė madingus technologijų parkus pradeda keisti „žinojimo (ar žinių) parkai“. Kuriami netgi tokie teritoriniai žinojimo dariniai kaip kompetencijos ar edukacijos miestai (*education cities*). Kaip pavyzdį galima pateikti Honkongo atvejį, kur naujoms *broadband* tipo profesinio rengimo, edukacijos ir žinojimo formoms skiriamas milžiniškas dėmesys, orientuojantis į vyraujančias šiuolaikinio pasaulio perspektyvas („*Education Goes Broadband*“).

Life-wide education ypatingą vaidmenį teikia informacijos technologijoms ir pačiai informacijai – informacijos centrams, bibliotekoms, portalams, tinklalapiams, duomenų bazėms, muziejams ir t. t. Tokiu būdu į profesinio generalizavimo mechanizmą įtraukiamas dar vienas itin svarbus veiksnys, kuriuo kartais bandomas grįs-

ti pats postmodernusis mąstymo būdas, – multikultūriškumas ir multikultūrinė komunikacija (*multicultural communication, cross-cultural communication, trans-cultural communication*). Šis reiškinys siejamas su milžiniška *media* įtaka visiems socialiniams procesams, kadangi įskaitmeninti komunikacijos procesai tampa integraciniu kultūros difuzijos mechanizmu, kurio esmė – vertybinis informacijos procesų įprasminimas. Tai reiškia, kad tradiciškai atskirti procesiniai ir semantiniai aspektai šiuo metu tampa organiškai *media* formuojamos kultūros kontekste. Praktiniu požiūriu tai reiškia, kad kultūros vertybės, etika, estetika, patirtis, tradicijos ir pan. tampa kasdienės veiklos lauku ir priemone. Dėl to šio tipo žinojimas vis labiau pripažįstamas (ir skatinamas) kaip profesinio rengimo dalis, turinti ne abstrakčią „bendrojo išsilavinimo“, bet ir praktinio taikymo funkciją.

Tačiau šiame procese neabejotinai didžiausias vaidmuo tenka multikultūriniais ar transkultūriniais veiksniams, kurie pasaulinio tinklo pagrindu faktiškai diktuoja vertybių raiškų ir pavidalų „madas“. Būtent šie procesai iš esmės lemia tokius reiškinius kaip giminės sampratos kismas ir feminizmas, kolektyviškumo ir asmeniškumo santykius, tapatybės daugialypumą, globaliąją jauseną, ekologinę pasaulėžiūrą ir humanitarinių vertybių persvarą teisiniame politiniame kontekste, jau nekalbant apie ekonominės veiklos organizavimo ypatumus, organizacinę aplinką, kultūrą ir sprendimų logiką. Postmodernusis profesionalas yra aktyvus dalyvis ir kūrėjas, gebantis išgyventi daugiabriaunėse grupėse, bendrijose ir bendruomenėse, keisdamas savo paties profesinį tapatumą, kurdamas vis kitus paslaugų, sąveikų ir įvaidžių kompleksus. Šis praktiškumas multikultūrinėje erdvėje suvokiamas kaip nuolatinis derybų su komunikacinėmis tinklo realijomis procesas: profesionalas nuolat renkasi – priima ar atmeta – tam tikras vertybes neaprepiamame informacijos kontekste. Šiame didžiuliam lauke bet kurios tradicinės specializuotos veiklos

srities – ekonomikos, politikos, teisės, meno, religijos, pagaliau vadybos ar elementaraus pardavimo – „žaidimas“ jau vyksta pagal informacines multikultūrinių pavidalų formavimo taisykles. Pats paprasčiausias atvejis – *infotainment* tipo įsigalėjimas.

Postmoderniojo ir moderniojo žinojimo dichotomija

Toks profesinės kompetencijos formavimo būdas, kai objektyvi (sudaiktinta ir neutrali vartotojo atžvilgiu) informacija nuolat įprasminama kaip individualusis ar kolektyvinis žinojimas, nutrina esminio moderniojo mokslo kriterijaus – tiesa / netiesa – ribas. Priešingai objektyviajai specializacijai, profesinis generalizmas iškelia subjektyviuosius žinojimo ir jo praktinio naudojimo prioritetus. Vietoj tiesos / netiesos premisos iškyla žinojimo „poveikio jėgos“ arba „mokslinio proto išraiškos poveikio“ samprata, kuri faktiškai suponuoja žinojimą su įvaidžio kūrimo vertybinėmis orientacijomis.

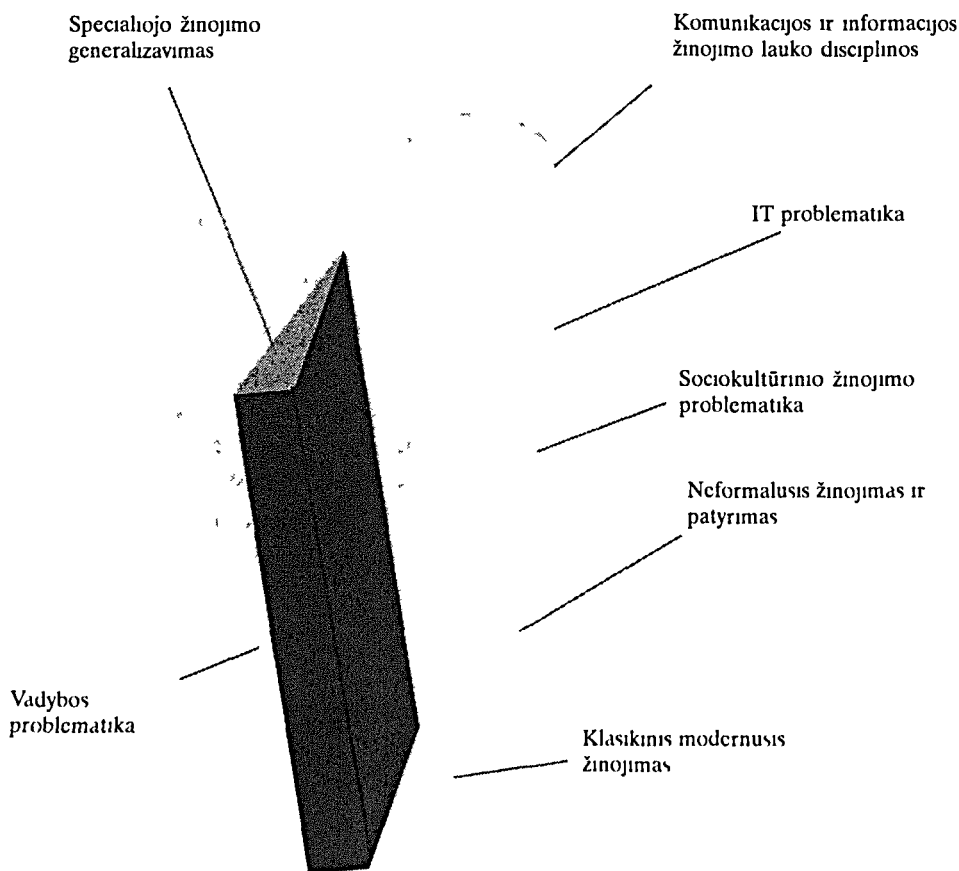
Praktiniu požiūriu aptartieji šiuolaikinio profesionalumo aspektai taikytini kaip 1) generalizuojančio informacinio ir komunikacinio konteksto moduliai, jungiantys technologinius aspektus ir vertybinių orientacijų bei vadybinių įgūdžių formavimą, ir 2) dalykinė specializacija, suponuojanti profesinės kompetencijos dominantės kismą, tarpisteminių suasmeninimą bei situatyvumą, taip pat funkcinį kompleksškumą. Abu aspektai turėtų būti suprantamai *life-long learning* ir *life-wide learning* kontekste.

Tokia „judri“ ir lanksti postmodernioji profesiograma gali būti sudaroma kaip tam tikras informacinių ir komunikacinių dalykų kompleksas, kuris tradicinėje, t. y. sisteminėje linijinėje, mokymo programoje suprantamas kaip „bendrasis universitetinis išsilavinimas“ (socialinis humanitarinis išsilavinimas ir matematika). Tuo tarpu technologiniai ir vadybiniai aspektai užima tradicinių „studijų srities bendrų-

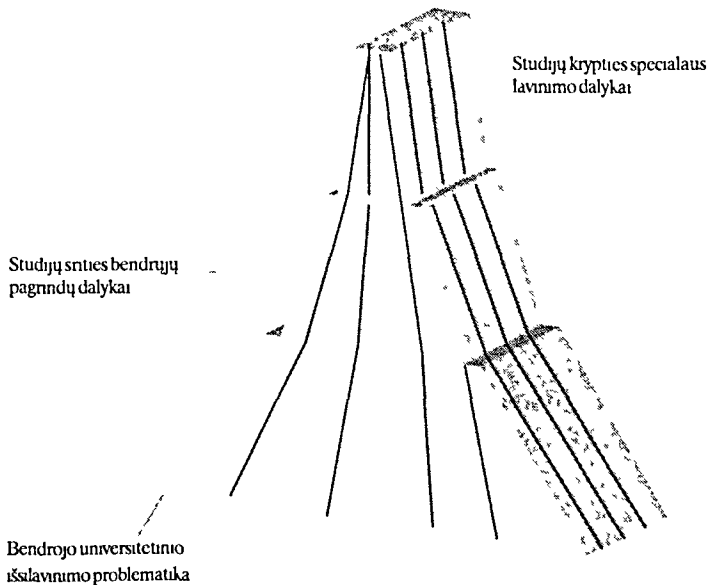
jų pagrindų“ vietą. Faktiškai nepakitusi išlieka „studijų krypties specialaus lavinimo“ programų dalis, tik ji labiau individualizuojama pagal universiteto galimybes ir dėstytojų kvalifikaciją.

Didžiausia praktinė problema yra tokių programų organiškumas ir dinamika. Faktiškai visos disciplinos vis labiau į savo žinių struktūrą įtraukia vertybinius aspektus, kurie leidžia pamatinį žinojimą interpretuoti ir tematizuoti pagal konkrečią situaciją ar poreikį. Pagaliau patys dalykai tampa vis labiau heterogeniški ir kompleksiški, kai paprastai sakoma „tai labai panašu“ arba „tai faktiškai tas pats“, arba „tai tik kitas to paties dalyko aspektas“. Pavyzdžiui, klasiki-

nis kursas „Šiuolaikinės socialinės teorijos“, kuris integruodamas patirtį, kultūros kontekstą, globaliųjų veiksnių ir technologijų įtakas modifikuojamas į „Žinių visuomenės teorijų“ kursą, o šis gali būti ir kaip „Žinių visuomenės ekonomika, kultūra ir politika“ arba – kryptant link vadybiškųjų tendencijų – „Žinių visuomenės vadyba“, o link technologiškųjų – „Žinių visuomenės technologijos“. Taigi tą pačią mokymo programą galima sudaryti ir klasikinių dalykų, ir heterogeniškų kompleksų pagrindu. Palyginimui galima pateikti dvi schemas – postmoderniosios ir moderniosios sandaros programų principinius struktūrinius modelius (1 ir 2 pav.).

1 pav. Postmoderniojo profesinio žinojimo sandara

2 pav. Moderniojo profesinio žinojimo sandara

Išvados: eksperimentai ir patirtis

Šio straipsnio autoriaus dešimties darbo metų patirtis rodo naujų mokymo koncepcijų diegimo organizavimo ir vadybos svarbą. Pats VU Komunikacijos fakultetas buvo sumanytas kaip komunikacijos ir informacijos problematiką *integruojantis* kompleksas, formuojamas remiantis holistiniais ryšiais. Autorius pirmą kartą pabandė kurti vadinamąsias jungtines tarpfakultetines programas, tokias kaip *tarptautinė komunikacija* ar *verslo informacijos vadyba*, kurių populiarumas iki šiol rodo neabejotiną koncepcijos sėkmę. Tačiau tai tik eksperimentiniai ir, galima sakyti, daliniai bandymai taikyti naujas koncepcijas. Sukaupta patirtis ir kritinė klaidų analizė atveria visaverčių šiuolaikinio profesionalumo mokymo formų kūrimo galimybes. Tolsni šiuolaikinio žinojimo formų tyrimai ir jų profesionalizacijos ieškojimai jau įgauna praktinio taikymo perspektyvą. Akivaizdu, kad pati fakultetinė struktūra nėra pritaikyta kompleksinio profesinio rengimo formoms. Pagaliau turint

galvoje VU tradiciją, aišku ir tai, jog bent šiuo metu nė vienas fakultetas iš esmės nėra pajėgus pats savo jėgomis įgyvendinti tokias programas nei ideologiškai, nei moksliai, nei organizaciškai.

Praktiškai šiuolaikinio profesionalumo sampratą siekia įgyvendinti 2000 metų pavasarį VU įkurtas Informacijos visuomenės studijų centras (IVSC – <http://www.fsf.vu.lt/filk/ivsc.htm>). Čia remiantis naujais principais rengiamos kelios magistrantūros programos, skirtos informacijos visuomenės profesiniams poreikiams tenkinti. Tačiau šiam uždaviniui reikėtų ne tik universiteto administracijos ir bendruomenės palaikymo, bet ir vyriausybės institucijų paramos kaip nacionalinio lygio projektui. Žinoma, šiuolaikinio profesionalumo kompleksą galima įdiegti dalimis į jau gyvuojančią tradicinių mokymo programų struktūrą. Bet vargu ar tokie „patbulinimai“ galėtų būti veiksmingi. Yra nemaža atvejų, kai universitetuose dėstomi dalykai iš esmės dubliuojami, nors skirtingai interpretuojami ir remiasi skirtingų laikotarpių paradigmomis. Pavyzdžiui, pro-

bleminis laukas, susietas su informacijos sistemomis, informatika, informacijos vadyba, informacijos tinklais ir pan., taip pat kompleksas, apimantis paslaugų ekonomikos, socialinių paslaugų, interneto paslaugų ir pan. problematiką. Dalis šių specialybių tradicinės, kita dalis jau remiasi „karštesnėmis“ naujovėmis bei koncepcijomis ir mokymo rinkoje konkuruoja su savo pirmtakėmis tradiciniuose fakultetuose.

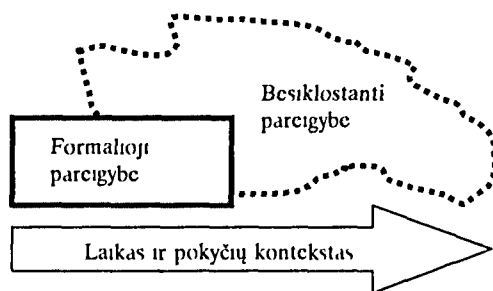
Svarbu pažymėti tai, kad tarpdalykinis generalizmas išplečia karjeros galimybes, kadangi kaip vienas ir svarbiausių profesinių atributų išryškėja *profesinio tapatumo dinamika*. Tai reiškia, kad darbuotojas savo karjerą konstruoja ne tik hierarchiškai, bet ir kaip *profesinius vaidmenis ar projektus*. Kad ir koks būtų veiklos pobūdis, visi šie vaidmenys turi daugiau ar mažiau vadybos elementų ir remiasi pokyčius rodančių komunikacinių ryšių dinamika. Tuo šiuolaikinis profesionalas skiriasi nuo specializuotų veiklos pozicijų, formaliai griežtai apibrėžtų pareiginėmis instrukcijomis, nors pokyčių aplinkoje nuolat iškyla klausimas, kam privalu ir ar apskritai reikalinga atilikti naujai besirandančias darbo užduotis? Tai yra vienas iš svarbiausių nuolatinio profesinio konflikto veiksnų, kuris atveda į biurokratinio formalizavimo aklagatvį. Schemiškai profesinių vaidmenų dinamiką galima pavaizduoti kaip darbo vaidmenų ar profesinių pareigybių kismą laiko atžvilgiu (3 pav.).

Čia išryškėja komunikacinės ir informacinės kompetencijos praktinis aspektas: ji „amortizuoja“ formalaus darbo pasidalijimo statišumą ir izoliuotumą, leisdama darbo vaidmenų „įsiliejimą“ vienas į kitą ir sykiu dalinį dubliravimą. Tai „minkštas“ arba „puklus“ (*fuzzy*) darbo pozicijos formavimo būdas, kuris, vaizdžiai tariant, sujungia formaliosios kompetencijos „sallas“, užpildydamas susidariusias spragas informaciniu generalizavimo kontekstu.

Nuo 2002 m. pradedama nauja magistrantūros programa „Informacijos visuomenės stu-

dijos“ (Informacijos visuomenės studijų programa, <http://www.fsf.vu.lt/filk/ivs-prog.htm>). Tai yra pasaulinio masto koncepcinė inovacija. Nors yra parengtos tokių programų idėjos, tačiau jos iki šiol dar nebuvo įgyvendinamos (Duff, 2000). Programa turi gana aukštą generalizacijos lygį, kuris lemia jos individualizaciją ir organiškumą. Faktiškai visos disciplinos viena kitą papildo ir sykiu suteikia individualiosios specializacijos galimybę. Programa sudaryta iš trijų gana heterogeniškų probleminių sričių – sociologinės metodologinės, ekonominės technologinės ir vadybinės komunikacinės, kurios taip pat turi vidinių sąsajų ir sudaro organišką kompleksą, kuris profesinės socializacijos požiūriu skirtas individualiam tarpsteminiam ir tarpfunkciniam adaptavimui. Neatsitiktinai programa siekia aprėpti pagrindinius šiuolaikinės visuomenės sąveikų ir veiklų kompleksinio susipynimo tipus. Dėl to Informacijos visuomenės studijų turinys – socialinių, komunikacinių, politinių, ekonominių bei kultūrinių raiškų analizė bendrame informacinių technologijų plėtros ir globalizacijos kontekste.

Toks studijų turinys lemia **kompleksišką** šios programos pobūdį ir sykiu nusako esminį jos skirtumą nuo jau Lietuvoje esamų akademinų socialinių mokslų programų – nė viena iš jų nėra orientuota į kompleksinę informacijos visuomenės sampratą atitinkančias realijas.

3 pav. Šiuolaikinio profesinio tapatumo dinamika

Pagrindiniai šios programos **uždaviniai** yra suteikti **žinių ir gebėjimų**, apimančių:

- informacijos visuomenės sampratą, pagrįstą globalios socialinės kaitos analizės terminais ir leidžiančią šiuolaikiškai suprasti informacijos visuomenės raidos tendencijas bei jas tematizuojančius viešuosius diskursus;
- socialinių tyrimų ir inovacijų metodus, atitinkančius dinamišką informacijos visuomenės poreikių kaitą ir socialinių sprendimų unikalumą; būdingus informacijos visuomenės kultūros, etikos bei politikos principus;
- socialinių procesų vadybos orientaciją į sisteminių informacijos visuomenės technologijų taikymą;
- informacijos visuomenės technologijų taikymą įvairiose veiklos sferose; tinklinio verslo principus, pagrįstus globalios socialinės kaitos analize ir integraciniais, kompleksiniais, taip pat informaciniais bei komunikaciniais tinklo ekonomikos ir tinklinio verslo veiksniais;
- socialinių inovacijų taikymo kvalifikacijas, būtinas sėkmingam socialinių pokyčių valdymui;
- informacijos visuomenės organizacinės kultūros ir stiliaus principus, pagrįstus veiksmingu intelekto išteklių naudojimu.

Šiuo metu Lietuvos teisės universitete (LTU) pagal tokį modelį parengtos dvi naujos magistro studijų kryptys: „Elektroninės valdžios administravimas“ ir „Integruotas marketingas ir žinių vadyba“. Tačiau tai – tik pirmoji tradicinių studijų kryptų transformacijos fazė, kadangi LTU dar nėra pakankamos postmodernųjų inovacijų dirvos ir tinkamos organizacinės kultūros, kuri leistų sparčiai modernizuoti kvalifikacijas ir jas pritaikyti konkurencijai ES erdvėje. Programų generalizavimo galimybės dar nėra didelės, tačiau kad toks uni-

versitetas kaip LTU išliktų lankstus mokymo rinkoje, per 2–5 metus būtina įgauti labai sparčių pokyčių greitį. Kaip pavyzdžius galima pateikti itin mobilius ir dinamiškus tarpdalykinius kompleksus, kuriuos formuoja analogiški universitetiniai viešojo administravimo centrai Šiaurės Airijoje (Belfastas) ir Vokietijoje (Speyeris) (www.qub.ac.uk/gov; <http://www.dhvspeyer.de/js-start.htm>).

Vykstančių permainų mastas rodo, kad kelias į sėkmę bus labai sunkus, tačiau šiandienis universitetinis specialistų rengimas išgyvena vis didesnę krizę, kuri taps ypač akivaizdi Lietuvai įžengus į bendrą ES mokymo ir mokslo rinką. Reikėtų atsižvelgti ir į pokyčių mastą, besikeičiančių sąlygų „spaudimą“ ir labai planingai bei organizuotai didinti profesinio rengimo restruktūrizavimo ir modernizavimo p greitį.

Kaip pavyzdį galima pademonstruoti tokios programos kūrimo galimybes Informacijos visuomenės studijų programos pagrindu.

Informacijos visuomenės studijų programos pagrindiniai dalykai:

1. Globalios tinklo visuomenės raida
2. Informacijos visuomenės teorijos
3. Informacijos visuomenės žinojimo struktūros
4. Tinklo sąveikos technologijos
5. Tinklai ir elektroniniai duomenų mainai
6. Informacijos visuomenės politika ir teisė
7. Gyventojų užimtumo teorijos ir darbo rinkos pokyčiai
8. Informacijos visuomenės kultūra
9. Šiuolaikinės Lietuvos socialinė kaita
10. Infoetika ir bioetika
11. Šiuolaikiniai sociologiniai kritiniai diskursai
12. Socialinių inovacijų technologija
13. Žinojimo vadybos taikomieji modeliai
14. Informacijos visuomenės komunikacija
15. Elektroninio verslo modeliai ir saugumas

16. Socialinės vadybos taikomosios programos
17. Strateginė žinojimo vadyba ir projektavimas
18. Integruota komunikacija ir ryšiai su visuomene
19. Skaitmeniniai atsiskaitymai
20. Virtualiųjų įmonių vadyba
21. Informacijos visuomenės organizacinė kultūra
22. Tarpautinė ir tarpkultūrinė komunikacija
23. Informacijos visuomenės technologijos
24. Skaitmeninės draudimo sistemos
25. Klientų aptarnavimo sistemos
26. Elektroninė prekyba

Tai leidžia daryti *apibendrinimus*, kad tarpdalykiniai, o tiksliau – transdalykiniai kompleksai nėra skirtini vienai ar kitai tradicinei mokslo kryptčiai ar net sričiai – jie gali „šlietis“ ar „miguoti“ tarp jų priklausomai nuo konkrečios situacijos. Tai dažnai lemia ir profesinio žinojimo komplekso formalųjį priskyrimą prie vienos ar kitos mokslo kryptties. Tačiau galima konstatuoti ir priešingą tendenciją: daugelis šiuolaikinių mokslų ar klasikinių disciplinų transformacijų turi *polisistemiškumo ir polifunktionalumo* integracinių savybių – jos

„geba“ savo pamatu formuoti skirtingus daugialypius profesinio žinojimo darinius, galinčius įgyti labai savitas specializuoto generalizmo formas. Žinojimo įvairovės traukos centrais pirmiausia tampa ekonomikos ir vadybos pagrindų formuojami žinojimo kompleksai su begale skirtingų specifikacijų ir traktuočių. Ekonomisto ar vadybininko konotacijos apima didžiulį profesinės veiklos spektrą. Jame išsiskiria viešojo administravimo problematika, kurios transformacijos šiuolaikinėje visuomenėje įgauna sunkiai aprėpiamą profesinės įvairovės sklaidos pagreitį, ypač siejant su elektroninės valdžios sąveikų plėtra ir intensyvumu. Labai aktyvi ir socialinės problematikos, ypač sociologinio komplekso, profesinė „difuzija“. Kas yra sociologas praktinės profesinės karjeros prasme: ar tai tik tyrėjas, ar, tarkim, marketingo specialistas, auditorijų žinovas, ar socialinių inovacijų bei technologijų specialistas, viešojo administravimo sąveikų valdytojas, personalo organizatorius ir administratorius? Tokie procesai itin intensyvūs komunikacijos ir informacijos srityje (pavyzdžiui, *PR* – viešieji ryšiai ar žinių vadyba) ir, be abejo, labai stipriai polisistemiškai telkiasi aplink informacijos technologijas.

LITERATŪRA

Augustinaitis A. Bibliotekinio universalumo kontūrai // Informacijos mokslai. 2002, t. 20, p. 26–33.

Augustinaitis A. Informacijos menedžmentas: aksiomos ir teoremos // Informacijos mokslai. 1996, t. 4, p. 25–39.

Augustinaitis A. Informacijos specialistų poreikio nustatymo kriterijai // Informacijos mokslai. 1996, t. 5, p. 9–20 (bendraut. E. Macevičiūtė).

Augustinaitis A. Informacijos visuomenės profesionalumo kriterijai // Informacijos mokslai. 2001, t. 16, p. 17–30.

Background Paper Seminar on Curriculum Reform and Life-wide Learning Teaching Be-

yond the Confines of Classrooms with the Community's Support Objective, <http://www.hku.hk/educate/creform/LifeWideLearning.pdf>.

Beyme K. Theorie der Politik im 20. Jahrhundert. Von der Moderne zur Postmoderne. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1992. 395 S.

DHV (Deutsche Hochschule fuer Verwaltungswissenschaften Speyer), <http://www.dhv-speyer.de/js-start.htm>

Duff A. Information Society Studies (Routledge 2000, Routledge Research in Information Technology and Society).

Education Goes Broadband, <http://info.hkedcity.net/eng/news.shtml>

Informacijos visuomenės studijų programa,
<http://www.fsf.vu.lt/filk/ivs-prog.htm>

Institute of Governance, Public Policy and Social Research, www.qub.ac.uk/gov

Kleve H. Sozialarbeit als postmoderne Profession. Identitätslosigkeit als Chance. Soziale Arbeit. 2001 (1), S. 21–26.

VU IVSC, <http://www.fsf.vu.lt/filk/ivsc.htm>

TRANS-DISCIPLINARY LEARNING STRUCTURE OF KNOWLEDGE SOCIETY

Arūnas Augustinaitis

Summary

The main proposition of this article is the influence of knowledge on the style of thinking and acting which is dictated by increasingly entrenching global knowledge environment. The article is a continuation and a supplement to the author's work related to the conceptualization of postmodern professionalism.

A member of knowledge society bases his judgments on totally different knowledge and rules of practical behaviour than that of classic knowledge systems which come from the modern tradition. Such changes in knowledge are due to domination of technological factors and to the changed logic of rationalization, which could be named as information rationalization. The main tendency of change is the move of the most of professions towards the postmodern model of professionalism with the increasing influence of interdisciplinary, miscellaneous and knowledge factors. The professionalism itself recedes from its traditional background – from specialties. It acquires specific features of universality of the changing interdisciplinary diversity.

The author states the crisis of the classic professionalism and the increasing problem of professional identity or the lack of professional identity. The search of it or the re-creation of its traditional shape becomes irrelevant, because new norms of the professional identity come into being. These new norms validate the postmodern spirit and the world-view, which makes a break with the modernity and the dominance of its specialties. That is why the main scientific problem is the reasoning and formation of the paradigm of the new professionalism.

This article discusses the change of the paradigm of university education which leads to entrenchment of different knowledge structures and to different conception of knowledge society pro-

fessionalism. The article offers the analysis of the relation between professional specialization and generalization as well as principles of knowledge society professionalism and the alternatives of their implementation in university education, multicultural and scientific knowledge aspects of “the power of influence”. This work seeks to base the dynamic model of knowledge society education, the ground of which is the problem complex of communication and information, involving the universal culture context and the whole of values, which match the principle of life-wide education. The conception of life-wide education means that formal education is increasingly supplemented with informal education. It involves individual professional training that takes into consideration individual attitudes, values, skills and knowledge which come with everyday experience, with the influence of the mass media and environment, with communication among friends, contemporaries and in family.

The article analyses a pilot interdisciplinary programme of postgraduate studies – “Studies of Information Society” – as the methodical aspect of the contemporary professionalism model. This programme is the worldwide conceptual innovation. The programme has a high level of generalization which determines its individualization and organic origin. The programme includes three quite heterogeneous fields of problems: sociological methodological, economical technological and management communication. The programme seeks to cover the main types of the contemporary society interactions and activities. That is why the content of the Studies of Information Society is the analysis of social, communicational, political, economical and cultural manifestation in the general context of information technologies development and globalization.

The main tasks of this programme are to give knowledge and skills involving the concept of information society, methods of social research and innovations, the orientation of management of social processes towards systematic application of information society technologies,

the application of information society technologies in different spheres of activity, principles of the net business, the qualifications of application of social innovations, the principles of organizational culture and style of information society.

Įteikta 2002 m. balandžio 15 d.